

Назаренко Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії держави
та права Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Важливою цінністю для кожної людини завжди буде залишатись справедливість, яку вона прагне відшукати протягом свого життя. Адже, рано чи пізно кожен з нас зустрічається з відчуттям гострої потреби її присутності у найрізноманітніших проблемних ситуаціях буденного життя. Саме в цей момент нам найбільше за все потрібне право, як запорука того, що проблеми будуть вирішені ефективно та у відповідності до особливостей кожної конкретної ситуації. Право представляє собою унікальне явище, яке покликане реалізовувати на практиці важливі для життєдіяльності суспільства стратегічні ідеї. Тому, так важливо зосередити увагу на правовій ідеології, яка представляє собою невід'ємну умову для повноцінного суспільного розвитку.

Особливість правової ідеології полягає в тому, що вона представляє собою важливу сукупність життєво необхідних цінностей, які формують характер світогляду різних поколінь. Важливою соціальною цінністю представляється об'єктивне розуміння людством гуманності, справедливості, доброчесності, законності та правопорядку. Правова ідеологія являє собою складовий елемент правової культури, яка відображає комплексне коло знань, уявлень та поглядів на право. Так, С. В. Береза зазначає, що правова культура охоплює характер і ступінь розвитку особистості, який відображається як різновид її діяльності в правовій сфері, що вміщує якісний стан правового життя суспільства, відображеного в правовій та правозастосовній діяльності, правосвідомості та правовому розвитку особистості, досягнутому рівні досконалості правових актів [1, с. 112]. Натомість сама правова ідеологія на думку О. М. Полякової є систематизованим науковим вираженням правових принципів, поглядів, вимог різних прошарків та груп населення, суспільства, які чинять активний вплив на формування та функціонування політичного режиму, створення ціннісно-нормативної орієнтації суспільства [2, с. 38]. Також, А. М. Михайлов зазначає, що правова ідеологія може бути визначена як цілісний, володіючий внутрішньою єдністю,

штучно створюваний на основі філософських та релігійних вчень механізм впливу системи ідей на суспільну, групову та індивідуальну правосвідомість з метою легімізації позитивного права, юридичної практики, забезпечуючи єдність правової системи і її відтворення шляхом перекладу правових ідей в нормативні настанови свідомості та формування відповідних моделей поведінки [3, с. 32]. В сучасній науковій літературі продовжується жваве обговорення та пропонуються різні погляди на розуміння правової ідеології, яка сприяє пізнанню правових цінностей та формуванню відповідного характеру суспільної поведінки. Таким чином, варто підтримати думку Л. В. Карнаушенко який вважає, що правова ідеологія – це один з ключових елементів соціально-правової системи тісно пов'язаних з духовною культурою суспільства. Стабільно функціонуюча система правової ідеології формує особливе світосприйняття, коли людина раціонально усвідомлює необхідність дотримання законів, важливість права як основного регулятора життя в державі [4, с. 119]. Слушною можна вважати думку, яку висловлює М. Недюха, який зазначає, що правову ідеологію доцільно розглядати як сукупність концептуально обґрунтованих положень, стимулів, ідей принципів і мотивів, правових і морально-етичних норм, що сприяють утвердженню та зміцненню правомірних засад інноваційно-технічного забезпечення функціонування суспільства і держави, позиціонування країни в світовому та європейському просторі [5, с. 91]. Загалом, правова ідеологія представляє унікальне явище, що відображає собою багатоманітний світогляд, який здатний впливати на формування об'єктивної нормативної дійсності суспільного життя.

Також, цікаво поглянути на структуру правової ідеології, яка на думку О. С. Устименко містить у собі: правові знання, правові ідеї, правові концепції, правові поняття та правові уявлення. На думку автора ці елементи становлять бузову складову всієї правосвідомості, адже саме за їх допомогою формується стійке уявлення про правову дійсність, чинне законодавства та норми права [6, с. 56]. Власне такі елементи у більшості наукових підходів характеризують її наповнення, а також кожен з них розкриває певний бік притаманних для неї різносторонніх наповнень. Серед функцій правової ідеології Х. Маркевич виділяє: правотворча, мобілізаційна, консолідації, прогнозування, когнітивна, оцінювальна [7]. У науковій

літературі можна зустріти погляди інших дослідників, які звертають увагу на цілий ряд особливостей функцій правової ідеології – як загальних, так і спеціалізованих. Мова йде про «конструктивно-компенсаційної функції у відношенні права та правової системи; функції формування правової сутності як особистості особового духовного складу»; автономність та структуризація суспільства (і суспільних відносин); формування правової держави і функції правової легімізації структури сучасного політично організованого суспільства у його нормальному стані [4, с. 120]. Функції правової ідеології мають багатогранний характер та охоплюють собою широкий спектр різних напрямків. Важливо зазначити, що на процес формування правової ідеології на думку Т. Тарахонич впливає цілий ряд факторів. Їх поділяють на зовнішні та внутрішні, які знаходять прояв у різних сферах життєдіяльності суспільства. Серед зовнішніх факторів заслуговують на увагу глобалізаційні, інтеграційні процеси, які мають місце в світі. Серед внутрішніх факторів заслуговують на увагу: соціальні, що пов'язані з розвитком суспільства та формуванням державності; процеси конституціоналізації, розвиток правової системи, її складових та необхідність формування в свідомості суб'єктів ідеологічного підґрунтя їх діяльності, мотивації їх поведінки; процеси, які відбуваються в державі по вдосконаленню політичної системи та її інституцій тощо [8, с. 21]. Названі автором фактори безперечно мають значення для формування правової ідеології, як невід'ємного явища у суспільно політичному житті. Соціальні цінності та ідеї, які в ньому формуються мають важливе значення для розбудови демократичних та правових засад політичного життя.

Отже, підводячи підсумок можна побачити, що на сьогоднішній день правова ідеологія залишається ключовим поняттям, яке відіграє важливу роль у сучасному соціальному та політичному житті. Будучи невід'ємним елементом правосвідомості, а разом з тим і правової культури, вона говорить про правові цінності, які орієнтують світогляд людини на реальну повагу до приписів законів та обов'язку їх неухильного дотримання. Сама ж правосвідомість відображає дійсне уявлення про право людиною, формування її знань та роздумів про нього. На шляху до зміцнення позицій правової культури важливе значення відіграє правове виховання, яке покликане працювати над обізнаністю кожної людини у сфері права, розуміння його

основоположних та невід’ємних принципів. Сучасне суспільство повинно бути націлено на побудову високих демократичних гарантій встановлення та забезпечення пріоритетності прав і свобод людини. У зв’язку з чим першочергове завдання населення полягає в тому, щоб засвоїти більшу кількість елементарних знань про право та реалізувати потребу постійного підвищення рівня юридичної освіченості у відповідності до тенденцій і потреб державного розвитку. Разом з тим керуватись правовою ідеологією з метою впливу на такі базові елементи правової культури, як правові відносини, правопорядок та правова свідомість, які мають особливе значення для реалізації юридичних засад суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Береза С. В. Правова культура і політика : взаємозв’язок і взаємозалежність. *Держава і право*. 2005. № 29. С. 112–117.
2. Полякова О. М. Правова культура і правосвідомість як засоби стабілізації політичного режиму. *Держава і право*. 2005. Вип. 29. С. 34–39.
3. Михайлов А. М. Правова ідеологія та юридична догматика. *Genesis: історичні дослідження*. 2017. № 1. С. 31–52.
4. Карнаушенко Л. В. Правова ідеологія: особливості репрезентації в масовій свідомості. *Суспільство і право*. 2018. № 3 (65). С. 119–123.
5. Недюха М. Правова ідеологія українського суспільства: інноваційний потенціал процесу соціальних змін. *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 86–94.
6. Устименко О. С. Правова ідеологія як структурний елемент правової свідомості. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 54–57.
7. Маркович Х. Функціональне призначення правової ідеології: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. С. 108–115. (Серія «Юридичні науки»).
8. Тарахонич Т. Правова ідеологія як внутрішня детермінанта правового впливу. *National Law Journal: Theory and practice*. 2016. С. 19–21.